

АОРИСТ

За ст.сл. систем се претпостављало да је у њему већина глагола могла имати и аорист и имперфекат. Али, тако је било само у теорији: у ст.сл. се текстовима имперфекат најчешће градио од несвршених (99%), а аорист од свршених глагола (у око 40% случајева могао се градити и од несвршених). Аорист се гради од инфинитивне основе.

У ст.сл. су у употреби три аориста: један асигматски и два сигматска:

1. **Асигматски (прости) аорист, без сугласника –С-** (сигме) као карактеристичног облика аориста;
2. **Сигматски стари аорист – са сигмом, сугласником –С-** у току парадигме или са алтернацијом **Х/С/Ш**;
3. **Сигматски нови аорист – са карактеристичном групом –ОХ-/ОС-/ОШ-**.

Асигматски аорист се градио од глагола 1. инфинитивне врсте (са основом на сугласник) и 2. инфинитивне врсте која испред основинског наставка –Н – има сугласник (нпр. **ГЛС –Н Ж-ТИ**): **ИТИ (ИД Ж), ПЈСТИ (ПЈД-), МОШТИ (МОГ-), ВРЋШТИ (ВРЃГ-), ОБРЋСТИ (ОБРЕТ-), ГАСН ЖТИ (ОУГАС-), ЛЕШТИ (ЛЕГ-)...**

Код глагола са К/Г/Х на крају основе испред тематског суфикса –е- врши се 1. регресивна палатализација (1.л.ј. **МОГ Ж** -2.л.ј. **МОЖЕ ...**).

У ст.сл. текстовима асигматски је аорист од свих глагола ове врсте посвједочен само у 2. и 3. лицу једнине, а у осталим лицима од многих глагола није посвједочен.

Сигматски стари аорист. Градио се од свих глагола: са инфинитивном основом на сугласник (као и асигматски) и од глагола са инфинитивном основом на самогласник .

Код глагола са инфинитивном основом на сугласник карактеристични су следећи моменти:

- основински самогласник се дужи: -о- > -а-, -е- > -ѣ -, - њ- > -і-: **вості (*bod-), аор. вѣсъ- рѣци (*rek-)** > **рѣхъ-**.

- непосредно на основу додаје се аорисни суфикс –С- (испред којег се сугласник губи), ово -S- или у току промјене остаје:

- **вѣсти (<ved-)** > **вѣд + с** > **вѣсъ**, даде промјена у табелама ... **вості : вѣсъ** (1.л.јед. аор), **нести : вѣзнѣсъ ...**

или се смјењују –Х/С/Ш- (ако се инфинитивна основа завршава на –к-/г-/х-):

-ректи : *rek+h > рѣх-ъ. рече -теци : *tek+h > техъ ...

- 2. и 3. лице јединине узимају се од асигматског аориста:

БОДЕ • БОДЕ . РЕЧЕ • РЕЧЕ . ТЕЧЕ • ТЕЧЕ ...

Zadatak: Napraviti aoriste od glagola: **вости**· **вѣсти**· **реци**· **трасти**· **лаци**· **сѣци**· **теци** .

Код глагола са инфинитивном основом на самогласник варијанта са –Х/С/Ш- уопштила се код свих глагола: молихъ - молише - молисте. видѣхъ - видѣше - видѣсте.

(једино се код глагола са основом на - ѡ- срећу двојаки облици: са –С- у току цијеле парадигме или са –Х/С/Ш-, видјети у табелама гл. **начати**).

- 2. и 3. л. јединине представљају чисту основу (узимају се од асигматског аориста) и једино се код једносложних глаголајавља и проширење -тѣ (-стѣ): **моли** -**моли** · **видѣ** - **видѣ**· **ви|стѣ|** · **да|стѣ|**.

Zadatak. Aorist od glagola: - **носити**· **молити**· **кръстити**· - **оумрѣти**· **прострѣти**· **видѣти**· - **гледати**· **знати**· **викати**· **платати**· - **минѣти**· **начати**· **пропати**·

Сигматски нови аорист гради се од истих глагола као и асигматски (од глагола 1. инф. врсте, корјенске, и од глагола 2. инф. врсте који имају сугласник испред тематског вокала - Н - (). За њега је карактеристично сљедеће:

-умеће се вокал –О- између крајњег сугласника основе и обиљежја сигматског аориста –Х/С/Ш- па се добија алтернација –ОХ/ОС/ОШ-:

Zadatak. Aorist od glagola: - **вести** |**вед-**|· **реци** |**рек-**|· **вост** |**вод-**| **двигнѣти** |**двиг-**|
лаци· **влѣци**· **гынѣти**· **вѣкнѣти**· **трасти**· **моци**· **пасти**·

-2. и 3. лице такође се узимају од асигматског аориста, **ВЕДЕ**· **БОДЕ**· **РЕЧЕ**·

- Сигматски нови аорист је каснија аналошка творевина, нема га у најстаријим старословенским текстовима.

ИМПЕРФЕКАТ

Без обзира на глаголску основу имперфекат има следеће завршетке:

Јед. 1. -ахъ	Дв. 1. -аховѣ	Мн. 1. -ахомъ
2. -аше	2. -ашета	2. -ашете
3. -аше	3. -ашете	3. -ахъ ж

С обзиром на завршетак основе има неколико начина грађења имперфекта:

1) Код глагола са инф. основом на -ати | -ѣти ови се наставци додају непосредно на инф. основу: **имѣти· знати· вѣровати· вкати· стојати· видѣти· волѣти· принѣти·**

1. **зна-ахъ видѣ-ахъ**

2. **зна-аше видѣ-аше ...**

2) Код осталих глагола имперфекат се гради од основе проширене самогласником ѣ односно -'а- (-па-) према чему се издвајају три варијанте:

а) на -'аахъ· -'аше код глагола 4. инф. врсте, са инф. основом на -И- (које прелази испред вокала у -ј- и јотује претходни сугласник: **ходити· молити· носити· хранити· топити· моли + а + ахъ > мол(ј)-аахъ > мол'-аахъ ...**

б) на -'аахъ· -'аше код глагола са коријеном на -и-· -ы-· -оу- : **бы-ти· крѣ-ти· чоу-ти· ви-ти·**

1. **быпа-ахъ чоупа-ахъ**

2. **быпа-аше чоупа-аше ...**

в) на -ѣахъ· ѣаше· код глагола са инф. основом на сугласник (ѣ > а после -ч-/-ж-/-ш- добијених првом палатализацијом:

1. **несѣ-ахъ тресѣ-ахъ мождаахъ леждаахъ ...**

-(**нест· моци· вести· тешти· мошти· съхнъти· трѣсти·** - napraviti imperfekat od ovih glagola)-

- У споју различитих вокала често долази до различитих вокалских промјена, асимилација, контракција, дисимилација:

несѣахъ > несѣѣхъ || несаахъ > несѣахъ

видѣ ахъ > видѣѣхъ > видѣхъ

знаахъ > знахъ

- Код глагола **бѣти** (презент **късмь· кси**) у значењу имперфекта употребљавају се облици сигматског аориста од основе **бѣ-**:

1. **бѣхъ**

2. **бѣ** ...или као у табелама...

3. **бѣ**

- Глаголи **ити· ꙗхати** граде имперфекат од основе која се јавља у презенту:

ити : prez. **ид ж** imperf. **идѣахъ- идѣаше ...**

ꙗхати : **ꙗд ж** imperf. **ꙗдѣахъ - ꙗдѣаше ...**

- Неки глаголи колебају се између инфинитивне и презентске основе:

клати | **кль ж** : **кльнѣахъ ...**

жѣдати | **жид ж** : **жѣдаахъ і жидѣахъ·**